

สรุปผลการเข้ารับการฝึกอบรม หลักสูตร Mekong-Australia Partnership (MAP) Masterclass on Applied Legal Policy Skills ระหว่างวันที่ ๑๔ มกราคม – ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

๑. ความเป็นมาและภาพรวมของหลักสูตร

หลักสูตร Masterclass on Applied Legal Policy Skills เป็นส่วนหนึ่งของโครงการความร่วมมือ Mekong-Australia Partnership (MAP) ซึ่งริเริ่มโดยรัฐบาลออสเตรเลียผ่านกระทรวงการต่างประเทศและการค้า (Department of Foreign Affairs and Trade: DFAT) โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างเครือรัฐออสเตรเลียกับประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ กัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไทย และเวียดนาม เพื่อร่วมกันพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมายและนโยบาย สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และเตรียมความพร้อมให้กับผู้นำรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาค โดยการดำเนินหลักสูตรอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ Flinders University ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการวิจัยทางกฎหมายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ร่วมกับ TET Education Group

หลักสูตรแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการก่อนเดินทาง (Pre-Course Workshop) ณ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ มกราคม ๒๕๖๙ การฝึกอบรม ณ เครือรัฐออสเตรเลีย (In-Australia Masterclass) ระหว่างวันที่ ๒-๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙ ณ นครแอดิเลด กรุงแคนเบอร์รา และ นครซิดนีย์ และการอบรมติดตามผล (Post Course) ณ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙ โดยมีผู้เข้าร่วมจากหน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรม นิติบัญญัติ และธรรมาภิบาลของไทยรวม ๒๕ คน อาทิ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี รัฐสภา กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น

๒. สารสำคัญจากการฝึกอบรม

๒.๑ หลักนิติธรรมในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ

หลักสูตรมุ่งเน้นการวางรากฐานความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับหลักนิติธรรม (Rule of Law) ทั้งในระดับทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติจริง โดยครอบคลุมหลักการสำคัญ เช่น การแบ่งแยกอำนาจ ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม และกลไกการตรวจสอบถ่วงดุล ผู้เข้าอบรมได้เปรียบเทียบระบบกฎหมาย Common Law ของออสเตรเลียกับระบบ Civil Law ของไทย ทั้งในมิติรัฐธรรมนูญ กฎหมายอาญา และกฎหมายแพ่ง รวมทั้งการวิเคราะห์สถานะของไทยในดัชนีหลักนิติธรรมโลก (World Justice Project Rule of Law Index) เพื่อระบุโอกาสและความท้าทายในการพัฒนาระบบกฎหมายไทยต่อไป

๒.๒ ความยุติธรรมที่ครอบคลุมและการคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง

เนื้อหาครอบคลุมแนวคิด Inclusive Justice หรือความยุติธรรมที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง หลักการ GEDSI (Gender Equality, Disability and Social Inclusion: GEDSI) ที่มุ่งส่งเสริม ความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) การไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ (Disability Inclusion) และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของทุกกลุ่มในสังคม (Social Inclusion) เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิ โอกาส ทรัพยากร และการตัดสินใจได้อย่างเป็นธรรม โดยเชื่อมโยงกับกรอบมาตรฐานสากล ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการ

ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (UN Bangkok Rules) โดยเฉพาะสิทธิของผู้ต้องขังหญิงในการได้รับการปฏิบัติที่คำนึงถึงเพศภาวะ การเข้าถึงบริการสุขภาพ สิทธิของสตรีมีครรภ์ และการรักษาสัมพันธ์ภาพกับครอบครัว ส่วนสิทธิเด็กครอบคลุมระบบยุติธรรมเยาวชนและกฎหมายครอบครัวในกรอบกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์อุปสรรคในการเข้าถึงความยุติธรรมของกลุ่มชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษา (Culturally and Linguistically Diverse: CALD) กลุ่มผู้อพยพ และกลุ่มชนพื้นเมือง

๒.๓ สิทธิของชนพื้นเมืองดั้งเดิมในออสเตรเลีย

มุ่งเน้นการศึกษามุมมองของชนพื้นเมืองดั้งเดิม (First Nations Australians) โดยในวันแรกเป็นการเริ่มต้นด้วยพิธี Welcome to Country ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อชุมชน Kurna เจ้าของดั้งเดิมของดินแดนนครแอดิเลด การเรียนรู้ครอบคลุมประวัติศาสตร์และพัฒนาการของสิทธิชนพื้นเมือง ระบบ Native Title มรดกทางวัฒนธรรม และความท้าทายในปัจจุบันด้านการเข้าถึงความยุติธรรม สะท้อนว่าการยอมรับสิทธิและเคารพศักดิ์ศรีของกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานเป็นส่วนหนึ่งที่ยังขาดไม่ได้ของหลักนิติธรรมในสังคมประชาธิปไตย

๒.๔ การเข้าถึงความยุติธรรมและการปฏิบัติงานของระบบตุลาการ

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของออสเตรเลียในการส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมในทางปฏิบัติครอบคลุมบทบาทของ Legal Services Commission ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ด้อยโอกาส กลไกการตรวจสอบความรับผิดชอบของภาครัฐ และการวัดประสิทธิภาพของระบบยุติธรรมตามตัวชี้วัดของ OECD ซึ่งไทยได้เข้าร่วมกระบวนการตั้งแต่ปี ๒๕๖๗ โดยเน้นการเก็บข้อมูลที่จำแนกตามเพศ อายุ ความพิการ และชาติพันธุ์ เพื่อประเมินความเป็นธรรมและความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างรอบด้าน

๒.๕ ความเป็นอิสระของตุลาการและจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย

เนื้อหาครอบคลุมหลักการสำคัญของความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการในเชิงรัฐธรรมนูญ จริยธรรม และความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ความเป็นกลางในการพิจารณาคดี และการบริหารจัดการคดีอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงหลักการว่าด้วยความเป็นอิสระของวิชาชีพกฎหมายตามปฏิญญาสหประชาชาติ และคำประกาศของ LAWASIA ว่าด้วยความเป็นอิสระของทนายความในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งหลักการเหล่านี้สามารถนำมาเป็นกรอบอ้างอิงในการประเมินและพัฒนาระบบกฎหมายไทยได้

๒.๖ เทคโนโลยีในระบบยุติธรรม

ศึกษาและแลกเปลี่ยนมุมมองด้านการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งระบบดิจิทัลในการบริหารจัดการคดี การพิจารณาคดีออนไลน์ และบทบาทของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ผ่านงานวิจัยของ Digital Justice Lab แห่ง Flinders University ทำให้เห็นทั้งศักยภาพของเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพและความเป็นธรรม และความเสี่ยงที่ต้องระมัดระวังในการนำ AI มาใช้กับกระบวนการที่กระทบสิทธิของประชาชน

๒.๗ ธรรมาภิบาลและการต่อต้านการทุจริต

ผู้เข้าร่วมการอบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้แทนจากองค์กรส่งเสริมความซื่อสัตย์ในการบริหารราชการของออสเตรเลีย ได้แก่ Independent Commission Against Corruption (ICAC) ของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย

และ National Anti-Corruption Commission (NACC) ระดับสหพันธรัฐ รวมถึงกลไกการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower Protection) และบทบาทของ Ombudsman ซึ่งเป็นกลไกตรวจสอบภาคีราชการที่สำคัญต่อการพัฒนาและเสริมสร้างมาตรฐานธรรมาภิบาล

๒.๘ กฎหมายระหว่างประเทศและการค้า

ครอบคลุมหลักนิติธรรมในบริบทระหว่างประเทศ ทั้งระบบอนุญาโตตุลาการ กฎหมายการลงทุนระหว่างประเทศ และบทบาทของ ASEAN ในการส่งเสริมหลักนิติธรรมในภูมิภาค รวมถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อมและกรอบกฎหมายว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในมิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากนี้ ยังได้วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างความโปร่งใสของระบบกฎหมาย ความเป็นอิสระของตุลาการ และความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

๒.๙ ประเด็นปฏิรูปกฎหมายร่วมสมัย

เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กรณีศึกษาการปฏิรูปกฎหมายในออสเตรเลียที่น่าสนใจและสามารถนำมาเป็นบทเรียนสำหรับบริบทไทยได้ อาทิ การปฏิรูปกฎหมายอาชญากรรมจากความเกลียดชัง (Hate Crime Law Reform) และกฎหมายห้ามใช้โซเชียลมีเดียสำหรับผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๖ ปี ซึ่งออสเตรเลียประกาศใช้เป็นประเทศแรกในโลก ประเด็นเหล่านี้สะท้อนแนวโน้มของการพัฒนากฎหมายเพื่อรับมือกับความท้าทายในยุคดิจิทัลที่ไทยจะต้องเผชิญเช่นกัน

๓. การเรียนรู้จากการศึกษาดูงานและการบรรยายพิเศษ

นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนแล้ว หลักสูตรยังเปิดโอกาสให้เข้าเยี่ยมชมสถาบันสำคัญและพบปะกับผู้ปฏิบัติงานจริงในระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของออสเตรเลีย ดังนี้

๓.๑ รัฐสภาแห่งรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (Parliament of South Australia) ณ นครแอดิเลด เป็นหนึ่งในรัฐสภาที่เก่าแก่ที่สุดในออสเตรเลีย ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๕๗ การเยี่ยมชมครั้งนี้ทำให้เห็นโครงสร้างและกลไกของระบบรัฐสภาในระดับมลรัฐ รวมทั้งได้รับฟังการบรรยายจากผู้แทนของสำนักงาน Attorney-General แห่งรัฐเซาท์ออสเตรเลีย ซึ่งแบ่งปันประสบการณ์การบริหารงานยุติธรรมในระดับท้องถิ่นและความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายตุลาการในทางปฏิบัติ

๓.๒ ศาลสหพันธรัฐออสเตรเลีย และศาลแขวงและศาลครอบครัวสหพันธรัฐ (Federal Court of Australia และ Federal Circuit and Family Court of Australia) ณ นครแอดิเลด ทั้งสองศาลนี้เป็นองค์กรตุลาการระดับสหพันธรัฐที่มีเขตอำนาจครอบคลุมทั่วออสเตรเลีย Federal Court มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายพาณิชย์ ทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายปกครอง และกฎหมายคนเข้าเมือง ขณะที่ Federal Circuit and Family Court ดูแลคดีครอบครัวและคดีเด็กที่มีความซับซ้อน การเยี่ยมชมทำให้ได้เห็นระบบการบริหารจัดการคดีที่ทันสมัย มาตรการรักษาความลับของคู่ความ และแนวทางการพิจารณาคดีที่คำนึงถึงมิติทางเพศสถานะและสิทธิเด็ก

๓.๒ รัฐสภาสหพันธรัฐออสเตรเลีย (Parliament House) ณ กรุงแคนเบอร์รา เป็นศูนย์กลางอำนาจนิติบัญญัติของเครือรัฐออสเตรเลีย เปิดใช้งานตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๘๘ ภายในประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร (House of

Representatives) และวุฒิสภา (Senate) ซึ่งต่างมีบทบาทและอำนาจที่ชัดเจนในกระบวนการนิติบัญญัติ ทำให้เห็นถึงการทำงานของระบบสหพันธรัฐและการถ่วงดุลอำนาจระหว่างรัฐบาลกลางกับมลรัฐได้อย่างดี

๓.๓ สำนักงานกฎหมายของ DFAT (DFAT Legal Office) ณ กรุงแคนเบอร์รา การเยี่ยมชมสำนักงานกฎหมายของกระทรวงการต่างประเทศและการค้าออสเตรเลียเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้เห็นบทบาทของนักกฎหมายในงานการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผู้แทน DFAT ได้แบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการสนับสนุนหลักนิติธรรมและการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในประเทศพันธมิตรผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมทั้งแนวทางของออสเตรเลียในการใช้ soft diplomacy ด้านกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในภูมิภาค

๓.๔ National Anti-Corruption Commission (NACC) ณ กรุงแคนเบอร์รา เป็นองค์กรอิสระระดับสหพันธรัฐที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในปี ค.ศ. ๒๐๒๓ ทำหน้าที่สืบสวนและป้องกันการทุจริตในภาครัฐบาลกลาง ผู้แทน NACC ได้อธิบายถึงอำนาจหน้าที่ กลไกการทำงาน และความท้าทายในการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์ในองค์กรภาครัฐ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความคล้ายคลึงและเชื่อมโยงกับบทบาทขององค์กรอิสระด้านการตรวจสอบในระบบกฎหมายไทยอย่างชัดเจน

๓.๕ Independent Commission Against Corruption (ICAC) รัฐเซาท์ออสเตรเลีย แม้จะเป็นองค์กรระดับมลรัฐ แต่ ICAC เซาท์ออสเตรเลียมีกลไกและประสิทธิภาพที่น่าสนใจ โดยทำงานร่วมกับ Office for Public Integrity (OPI) และ Ombudsman SA ในการตรวจสอบพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้แทนองค์กรได้บรรยายถึงภาพรวมและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านี้ รวมถึงการกำกับดูแล ซึ่งเป็นการออกแบบสถาบันและการทำงานที่เอื้อต่อการมีธรรมาภิบาลที่ดี

๓.๖ ศาลฎีกาแห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ (Supreme Court of New South Wales) ณ นครซิดนีย์ เป็นศาลสูงสุดในระดับมลรัฐ มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๒๐๐ ปี ทำหน้าที่พิจารณาคดีแพ่งและอาญาที่มีความซับซ้อน รวมถึงคดีอุทธรณ์จากศาลชั้นต้น การเยี่ยมชมทำให้เห็นบรรยากาศและวัฒนธรรมการทำงานของศาลระบบ Common Law โดยตรง

๓.๗ Legal Services Commission of South Australia เป็นองค์กรที่ให้บริการความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรือคิดในอัตราต่ำ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่ไม่สามารถเข้าถึงทนายความเอกชนได้ เช่น ผู้หญิงที่ประสบความรุนแรงในครอบครัว ผู้ต้องขัง และผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต ซึ่งเป็นตัวอย่างสำคัญของกลไกสนับสนุนการเข้าถึงความยุติธรรม

๓.๘ Yunggoirendi (First Nations Centre) แห่ง Flinders University ศูนย์แห่งนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนชนพื้นเมือง ทั้งในด้านการศึกษา การวิจัย และการสนับสนุนนักศึกษาชนพื้นเมือง ศูนย์ดังกล่าวจึงเป็นต้นแบบสำคัญในการบูรณาการมุมมองชนพื้นเมืองเข้ากับการศึกษากฎหมายและนโยบายสาธารณะในระดับสถาบัน รวมถึงการให้คุณค่ากับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในระบบกฎหมาย

นอกจากนี้ ตลอดช่วงการฝึกอบรม หลักสูตรยังได้รับเกียรติจากวิทยากรจากสถาบันและมหาวิทยาลัยอื่น ๆ มาร่วมบรรยายและอภิปราย อาทิ ผู้พิพากษาอาวุโส The Honorable Justice Kevin Nicholson KC อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกาแห่งรัฐเซาท์ออสเตรเลีย ซึ่งถ่ายทอดประสบการณ์ตรงด้านความเป็นอิสระของตุลาการ ศาสตราจารย์ Andreas Takis จาก Aristotle University of Thessaloniki ประเทศกรีซ ผู้เชี่ยวชาญ

ด้านปรัชญากฎหมายและตรรกะทางกฎหมาย รวมทั้งผู้ปฏิบัติงานจากภาคเอกชน เช่น ทุนายความจาก Johnson Winter Slattery ซึ่งแบ่งปันมุมมองจากภาคการประกอบวิชาชีพกฎหมายในออสเตรเลียยุคปัจจุบัน

๔. การจัดทำโครงการ

นอกจากการรับฟังบรรยายและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหลักสูตรแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละคนได้จัดทำโครงการตามบริบทงานของตน (Work-Based Project) ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ระยะ Pre-Course และได้รับการพัฒนาต่อเนื่องตลอดการฝึกอบรมในออสเตรเลีย เพื่อให้ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติงานจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ในส่วนของผู้เข้ารับการอบรมจากสำนักงาน กสม. ได้จัดทำโครงการเรื่อง Strengthening the Rule of Law and Whistleblower Protection through Section 29 of the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act B.E. 2565 (2022) ระยะเวลา ๓ เดือน โดยมีผลผลิตของงานเป็น ๒ ส่วน คือ

๔.๑ เอกสารข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Brief) เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินงานตามนโยบาย ตลอดจนจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างหลักนิติธรรม การคุ้มครองผู้เปิดเผยข้อมูลการกระทำความผิดหรือการทุจริต (Whistleblower Protection) และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึงและไม่เลือกปฏิบัติภายใต้มาตรา ๒๙ ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคสุญหาย

๔.๒ กิจกรรมนำร่องกลไกระดับชุมชนในกรุงเทพมหานคร เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ ความสามารถในการรายงานข้อมูลหรือร้องเรียน และการได้รับความคุ้มครองตามมาตรา ๒๙ โดยจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่ผู้เข้าร่วมจากชุมชนโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มเปราะบาง พร้อมทั้งพัฒนาเครื่องมือสำหรับการรายงานที่ผ่านการทดสอบกับผู้ใช้งานจริง ได้แก่ รายการตรวจสอบ (Checklist) เพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิและการเข้าถึงกลไกการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

นางสาวทิพย์ธีรา รัมมณีย์

สำนักกฎหมาย

มิถุนายน ๒๕๖๙